

Ո՛չ այն ես դու դարձաք պարարտ , որ ժամանցան շըրթունքն արձակ
Ի Տըրդատայն ի Վրիգորի նախկին ոսկի արեւակ .
Ո՛չ բարձանցդ արահետ՝ յանմահ ոգւոցն ոտից պատուեալ
Կարօտելոցն ի տես մերոյ բաստին՝ եղեւ հիւրընկալ :

Ընդ յորժամ պատգամք քոց յոստանաց սաւառնէին .
Լըբ ի ժամ այգորելի զարթունական ճաճանչ թագին
Նիզակաց ամբոխ բանակք ողջունէին թունդ ի դրնդիւն ,
Ընդ հայեցի ծըննդոցդ ո՛չ զուարճացար յօրհնութիւնս :

Ընդ գողէք ցԼրասխ . ()ն ի վեհ ծոցոյն ուկիական
Օլիւն հանցէ որ վաղ պարոյր զորմովքն առին այրարատեան .
Երբին խոխոջ կարկաշասահ ըզծեր ամաց պատմելով խուն՝
Փախիցեն տաքնապափոյթ , չեւ շաղախեալ յայս եղկութիւն :

Կողկողազին յարտօսր համակ ի քէն հայցեմ , Սասեանց սար ,
Սի գուցէ անցաւորին հընչէ լեզու՝ զքեւ ի դադար .
Ըստ առ սեմովք լերինդ երբեմն էր հայ անուն ազգ հոյակապ ,
Որ ընդ ծանու ճըմէալ բեռամբ հըսկայիդ էջ յանդընդոց փապ :

Նաղկալից՝ արդ թառամեալ աւուրց վըկայդ կաթոգին ,
Երգումն ի քո տըւեալ գըլուխ , զերծ ըզքօղ՝ մեր փառաց երկինն : . . .
Ըներկմիտ յարգանդ սիրոյդ նոր նըկարին երկունք գողտրիկ .
Ո՛ղջ լեր վեհից վեհ , ցանկալիդ ձիւնապըսակ հայ Սասիք :

Հ . Գ . Ճ .

Առականութիւն Սերովբէն :

Ընկուզի ան մեծ ծառին տակ , որ
Փ . . . ի ժողովրդապետական եկեղե-
ցոյն հրապարակը իր շուքովը կը ծած-
կէ , տեսած կ'ըլլաս անշուշտ՝ կիրակի
օրերը , երեկոյեան ժամէն վերջը մէկը
նստած , որ գեղին տղաքը չորս գին ա-
ռած հետերնին կը խօսի , որոնք ուշա-
դրութեամբ և մեծարանքով մտիկ կը
դնեն իրեն . ասիկայ մօտ յիսուն տա-
րուան մարդ մըն է , վարվուուն աչքերով
և ուրախ զուարթ գէմքով . իր զգեստը
որչափ որ անպաճոյճ է , բայց միանգա-
մայն կօկ ու ձերմակեղէնները մաքուր
երև թէ լուացքէն նոր ելած ըլլան :
Ան որ աս ծառը դնէ , կ'ըսէ տղայոց ,

Ես սոսա աղէկ գիտէր որ ինչը պիտի չհարենայ
վայելել աս ծառին ոչ պարտաւն և ոչ ալ շո-
քը . Բայց ինչն իր քաջը և անոնց դասէ-
նէրը հրաժեշտով ըրաւ աս բանս , որ հիմա
մենք իրեն զնորհիւնով այսչափ պարտաւ
և արեւուն պարտաւեանը դէմ պարտաւարա-
ւեան ճը : Ծերերը մեզի համար աշխարհ-
ցան , որեմն մենք ալ մեզի ետեւ եկողներուն
համար աղէկաւեան ճը ընենք :

Սերջը կը սկըսին հարցընել իրեն .
Մեզի պարտաւեան նոր բան ճը չունին . իսկ ինչ
քը փոխանակ մէկուն մէկալին վրայ զըա-
բանելու , և կամ տէրութեան , կամ
կանանց և կամ օդերուն վրայ գէշ խօ-
սելու , կը պատասխանէ անոնց . Նոր
բան աս ունիմ , որ երբէկ վաճառանոցը եր-
ւալու տարեն տեսնելով որ կոշիկներս պար-
տած են որ քաջերս ինչ ընեն , սէլաս , գան-

գառիւ . Բայց խեղճ Մարտիրոսը պէտքերով , որուն որդիքը հաշմ էն ու գաւազանով էր բալէ , յայնս բաշէցի եւ Աստուծոյ շնորհա-
կալեղայ : Ըսով կ'ուզէր հասկըցնել իր
ունկնդիրներուն , որ մեզմէ աւելի խեղ-
ճերուն վրայ նայելով , մեր վիճակին
գոհ պէտք է ըլլանք :

Եւ կամ կ'ըսէր տղայոց . Տեսա՞ք հի-
մախաւս ըրած Թաթօրնիս . էկեղեցիէն ե-
լանք , մէկ մեծ շրջան մը ըրինք եւ վերջապէս
նոյն պէշը դարձանք . այսպէս ահա ամենայն
Բարի կամ չար գործ հոն էր դառնայ ուսկից
որ ճամբայ ելաւ :

Եւ որ կ'ուզէս իմանալ թէ ո՞վ է աս
մարդս , գիտցիր որ ասիկայ է Սերովբէ
ըսուածը , որուն աս շրջականներս առա-
կախօս մականունը դրած ենք . որովհե-
տեւ բերանը միշտ նմանութիւն մը ու-
նի , եւ ամէն տեսած բանէն բարոյական
մտածութիւն ու խրատ մը կը հանէ .
անանկ որ իրեն համար բոլոր բնութիւ-
նը մէկ մեծ գիրք մըն է , ուսկից որ ին-
քը կը կարգայ եւ ուրիշներուն ալ կար-
գացընել կու տայ այնպիսի պատուէր-
ներ՝ որոնցմով լաւ կարենանք ըլլալ , ու
առաքինի եւ քաղաքակիրթ մարդու մը
պէս կարենանք ապրիլ : () րինակի հա-
մար կը տեսնէ գեղացի մը որ աշնան
վարուցան կ'ընէ . Ահաաստի , կ'ըսէ ,
ճարտարութեան պարիտը : Կրնայ ըլլալ որ
ըսէ մէկ այդ հերիւստի . “ Խեղեցիք
էս , ո՞վ մարդ Աստուծոյ , որ ցորենը արաւիկէ
քճացընէս . չես գիտեր որ ալ աղէկ է յե-
ռանդած ճնճողուիդ , բան անպատիւ մը
դառնալ : Այդ ցորենով հրնաս հաց շինել .
իսկ դաշտին մէջ ցանելով էսը ճնճողուիքը
հոգեւ , էկան ալ էր քճանայ սառուցեն ,
Թայութենէն , Էղեւմէն , արեւէն ու հար-
կըսէն : Բայց հերիւստիքը այդ վախճանին
տէսնջ չէախէր , մարտիկով որ ո՞վ որ վախճա-
նէջ չէր , Բան ալ չէապրիլ : Յաւանք էր
սերմանէ , որ ուրախութեամբ թողաւ :

Սերովբէ երբոր ցորենն աճեցաւ ու
ատոգացաւ , Սերովբէն հասկերը ցու-
ցընելով որոնցմէ ոմանք շիտակ վեր բար-
ձրացեր էին , ու ոմանք ալ գետին ծը-
ռած էին , կ'ըսէ . Առջինները պարտաւ
ու մէկալնիք լեցան . որեւէն արարին երե-

ւաութիւն պէտք չէ նայիլ : Նոյնպէս մարտիկ
մէջն ալ անոնք որ վերինին արեւած էր բալէն ,
նշան է թէ զարմանալի էրողութեան պէր մար-
դիկ չէն : Արդիւնքը ցածուն է : Ըսածին
հաստատութեան համար օրինակ կը
բերէր դատարկ տակառներն ու առանց
բեռան կառքերը՝ որոնք աւելի ձայն կը
հանեն : Եւ ցուցընելու համար թէ
ինչպէս աղէկ բանը գլուխ հանելու հա-
մար ժամանակ եւ աշխատութիւն պէտք
է , ցորենը օրինակ կը բերէ՝ որուն հա-
մար այնչափ հոգ ու խնամք պէտք է ,
մինչդեռ վայրի խոտերն իրենք իրենցմէ
կ'աճին ու կ'ունձնան : Խօսողը ցա-
նողին , ու մտիկ ընողը հնձողին կընը-
մանցընէ :

Սերովբէ սովորեցընել ուզելով որ սերը
սեր կը ծնանի , մեղը օրինակ կը բերէ՝
որ անոյշ ըլլալուն պատճառաւ ամէն-
քը լզելով կ'ուտեն : Սերովբէ լերան մը
ստորոտը գտնուած ատեն , հետեւանք
կը հանէ թէ աշխարհքիս մէջ ա-
մէն վերելք իրեն էջքն ալ ունի . մերթ-
մարմնոյն շուքը ցրցունելով , կ'ըսէ . Թէ
որ մենք ետեւէն վազենք մեզմէ կը փախ-
չի , թէ որ իրմէ փախչինք՝ ետեւէս
կու գայ . այսպէս են նաեւ հաճոյքները .
մերթ ձմեռուան կրակն ակնարկելով ,
ով որ շատ կը մօտենայ կ'այրի , կ'ըսէ ,
բոլորովին հեռանալով կը սառի . նոյնը
կը պատահի հարուստ եւ զօրաւոր մարդ-
կանց հետ վարուելու ատեն : Եւ դար-
ձեալ , ինչպէս կրակը իր չափին մէջ մնա-
լով մեզի օգտակար ծառայութիւններ
կ'ընէ , բայց չափէն դուրս ելլելով կ'այ-
րէ ու մեծամեծ վնասներ կը պատճա-
ռէ՝ ասանկ ալ նաեւ ստակը մեզի խիստ
լաւ ծառայ է , բայց միանգամայն խիստ
գէշ տէր :

Եւ որ ծուռ ու խորտուբորտ ծառ
մը տեսնէ վրայ կը բերէ , թէ ատանկ
չէր ըլլար եթէ ատենին շտկէին՝ քանի
որ կակուղ ու դիւրաթեք էր . նոյնպէս
մենք ալ քանի որ տղայ ենք պիտի ջա-
նանք մեր թերութիւններն ուղղել :
Յայտնի է որ եթէ մարդ մէկին մօ-
տենայ՝ կարծես թէ մէկը կը փարատի
ասկէ խրատ կը հանէ որ նոյնպէս ամե-

նայն դժուարութիւններ կը վերնան, եթէ մարդ արիութեամբ անոնցմէ չըփախչի: Ինմեղութեան և բարի աշուան կը նմանցընէ ձիւնը, որ մէյմը ճերմկութիւնը կորսնցընէն ետքը, նուրէն առջի սպիտակութեան չդառնար: Երբ որ հաճոյիցը կը նմանցընէ օձաւին պղպղակները, որոնք որչափ ալ մեծ ու աչքի երևցող ըլլան, բայց փշելուդ պէս մէկէն կը ցնդին: Երբ որ անոնցմէն կարծեաց կը նմանցընէ. վասն զի իւրաքանչիւր մարդ դժուարաւ իր կարծիքը ուրիշներուն կը համաձայնեցընէ, այլ ամէնքը իրենց գիտցածովը կը կառավարուին: Ինչպէս որ հրահանը՝ գայլախազին հետ զարնուելով կայծ կը հանէ, նոյնպէս մեր հանձարն ալ նեղը մտնալով դուրս կը ցատկէ. և դարձեալ ինչպէս մըրիկը օդը կը զովացընէ ու կը մաքրէ, նոյնպէս ձախորդութիւնք ալ մեր հոգին:

Զախորդութեց վրայ գալով, խեղճ ու հիւանդոտ որբեւորի կնկան մէկը իր որդւոցը վրայ նայելով կը հալէր ու կը մաշէր թէ ո՛վ զիրենք պիտի կերակրէ ու դարմանէ՝ երբ առանց ծնողաց մնան: Երբ որ մէկն պատմեց իրեն. Օր մը մաշտեցում մը Բոյն մը պէսայ, ուր որ ճնշողութիւն մը իր անգիտութեամբ յաճեցումն լրացնած զիբէնքէն իր պատմութեան. եկաւ ուրաքը և յաճեցումից զմայրը: Խեղճ յաճեցումը ու անգիտութեան պիտի մեռնին: Երբ որ օրը նոյն պէշը դարձան և ուղեցի պէսայէլ յաճեցում. և ահա ուրիշ ճնշողութիւն մը լուրջեցող իրենց ինքնապէս իր Բեբէն: Աստուած որ ինքնապէս իրաւոր սիրելի ու իրաւոր օգնել սորվեցողներ է, միւս որդիք է. ինքն լրացնող պիտի լուրջ: Խեղճ որբեւորի հիւանդը աս լսելով մխիթարուեցաւ:

Եւ աստ անգամ իրեն հետ գետին ելքը պտըտելու կ'ելանք. ինքը գեղեցիկ նմանութիւններ կը հանէ անկէ: Եւ տը չկրնար աճիլ ու իր յատակէն աւելի բարձրանալ առանց պղտուելու. նոյնը կը պատահի անոնց որոնք իրենց չափէն դուրս կ'ուզեն ելլել:

(Ի) Եւ որ գետը հանդարտ կը վազէ, ծաղկալից կ'ըլլան իր ամուսնիքը. իսկ խորտուբորտ ու ամայի, եթէ մոնչաձայն ու փրփուրներ հանելով վազեն ջրերը. ասոր նման է նաև մեր կեանքն ալ: Երբ որ նաև մը ամուսնիքն հեռանայ, այնչափ աւելի վտանգը կը շատնայ. նոյնը կը պատահի հարստութեանց նըկատմամբ: Սրբին մէջ քար մը նետելով, ձևացած բոլորակները ցուցընելով, կ'ըսէ. Մարդոս մեծութեանցը նման է. որչափ աւելի է՛նդարձակէն, այնչափ աւելի անբերեալութեանցը վրայ է: Երբ ժայռերն ու խիճը ցուցընելով, կ'ըսէ. Երբ թշնամանքնիս աւազի վրայ գրելու եմք, իսկ ընդունած բարիքնիս ժայռի վրայ:

Եւ աստուորապէս տղայոց հետ կեանակցելով կը զուարճանայ, որոնք այս առակներովս կը հրահանուին: Ինչպէս մը անտառի մը մէջ պտըտելու ատեննիս, տղայութեամբ ինկած շագանակները կը ժողվէինք. Երբ որ մէկն Տեպէ, ըսաւ, իւրաքանչիւրը իր իր պատեան մը ունի, և ինքն իրենք մէկը լայնել առանց յետադարձութեան: Այսպէս աշխարհիս վրայ լայնել մը լայն որ իր իր իրաւունքն ալ իրենցնայ. ճարտարութեանը հոն է որ շագանակը հանենք, վրայի պատեանը զգուշութեամբ խախտելով:

Եւ յիշեմ, որ տղայութեանս ատեն, անգամ մը մայրս զիս հաւնոցը խաւրեց որ եղած հաւկիթները ժողուեմ. դուրս ելլելու ատեն դրան ուշ չդրի, և գլուխս ուժով մը դրան զարկի, անանկ որ խել մը օր զարնուածքին նշանը ճակատիս վրայ մնաց. Երբ որ ըսաւ ինծի. Միտքդ պահէ, որ աշխարհիս մէջ ըստ պէշոյն գիտես ինչպէս խախտելու ու բարձրացնել:

Եւ ինչ օր մ'ալ, ուզելով լայնակէ փոսի մը վրայէն ցատքել, մէջն ինկայ: Եւ ինքը զիս մէջէն հանելէն, վրաս չորացընելէն ու մխիթարելէն ետքը, ըսաւ ինծի: Գնա սորվէ որ ուրիշ անգամ որքան դժուար է ինչպէս ինչպէս առնել:

Եւ զայս րոպէս լեմոնի տունի մը պարզ և ընդունեցաւ. և տեսնելով որ լեցուն

ծաղիկ ունէր փրցուց վրայէն, և փունջ մը շինելով ամենուն կը ցուցնէր և հոտուրտացնէր կու տար: Արբոր ամառը հասաւ, լեմոնին վրայ բնաւ պտուղ չկար, ուստի սկսաւ գանգատիլ. ան աւտեն Սերովլէն ըսաւ իրեն. « Որքեա՛ն է՛, ո՛վ որ է՛-աղէ պտուղ բաղէ, պէտք չէ որ բուր ծաղիկները ծողռէ: »

Արբոր զմեզ պատժելուն համար կը տոգոհայինք, Սերովլէն բարի այգեգործը մեզի յիշեցնելով, կ'ըսէր. « Եւ ի՛նչ է՛-աղէ առաք խաղող ռանէնալ, պէտք է որ Վերաորէ ու յօտէ որմը: »

Արբոր դաշտերուն մէջ ծղրիտներուն ետեւէն կը վազէինք, ասկէ առիթ կ'առնէր մեզի ըսելու, որ իրենց պէս պէտք չէ ընենք, որոնք կամ կը ցատքեն կամ անշարժ կը կենան, այլ միակերպ ընթացքով առաջ երթանք. վասն զի կաղ մը իրեն կաղուծեամբը, երբ իր ճամբան առանց ընդհատելու միակերպ առաջ կը տանի, սուրհանդակէ մը աւելի առաջ կը հասնի իր տեղը, որ ճամբան կը կենայ կամ կը խոտորի: Հաւերը ցուցնելով կ'ըսէր. « Տեսէ՛ք, էս ի՛նչ է՛ ջրու լիւնը առանց երկնէ՛ս նայելու: Ուրիշ անգամներ ալ կ'ըսէր. « Կը պեսնէ՛ք այդ պայլը ցորենով Բեռնաւորոսած. նայեցէ՛ք որչափ աշխատութիւն վաստակցել էր որոյ գեղացոյն, և է՛րեւայ կը պայցնէլաւ զանոս որոնք որ հաց չուտին: Բայց լաւ դիտեցէ՛ք թէ ի՛նչ է՛ փառն հողմանէ վեր կը բարձրանայ, որ հարծէս թէ է՛-աղէն զինքը խըղդէ: Իսկ ի՛նչ է՛ իր ճամբան առաջ կը պանի, և փոշին նորէն կը հանդարտի ու կը նստի: Այսպէս նաև այս աշխարհիս մէջ, ո՛վ որ բարի է՛ ընէ՛ք իրեն դէմ հալածանքներ ու ջանքերովն առիթներ կ'ելլեն: Բայց ի՛նչ է՛ իր ճամբան առաջ պանի, և իրենք իրենցէն կը դարդեն: Կ'ըսէր պապս. « Աշէ՛ն ըրէ, թէ ի՛նչ է՛ քնասեն. լաւագոյն ըրէ, կը հանդարտին: » »

Սէկու մը, որ առողջութիւնը չփնտրելու վախով չէր ուզէր բան մ'ընել, երկու բանալի ցրցուց. մէկը գեղեցիկ փայլուն, մէկալը սև ու ժանգոտած. Ան որ փայլուն է՛, ամէն օր կը գործածէ՛մ, ըսաւ, իսկ միւսը պահած էի: Ահա ասանկ

դասարկութիւնը մեր զօրութիւնները կը մաշեցնէ, իսկ աշխատութիւնը է՛-աղէցնէ և առոյգ կը պահէ:

Այն մարդիկներն, որոնք անկիրթ ու անքաղաքավար են, թէպէտ ըստ ինքեան բարի ըլլան, անլի ապուրի կը նմանցնեն, որ թէպէտ և սննդաբար ու անփնաս է, բայց ոչ ոք կ'ախորժի, և ոչ ոք կ'ուզէ. և կամ անանկ զբոյս մը կը նմանցնեն որ մէջը գեղեցիկ բաներ բովանդակէ, բայց սխալագիր և գէշ կերպով գրուած ըլլալուն պատճառաւ, մէկու մը ախորժելի չըլլար: Ախարս ձոսները գեղնացաւորներու՝ կը նմանցնեն, որոնց վարդն ալ գեղին կը տեսնուի: Անոնց՝ որ ուրիշներուն գործոցը վրայ իմաստակօրէն կը խօսին, կամ ուրիշին տանը բաներուն կը խառնուին, կը պատմէ. Ամէնք Յակոբին կոշիկներուն վրայ կը խօսեն՝ մէկ կողմը աւելի լայն ըլլալուն պատճառաւ: Ինչը կը լուրոր որ խօսին, և հասարակել է՛ ըսէր. « Խորաքննչիւր որ ինչը գիտէ, թէ իր կոշիկն ցաւ որ կողմն է, ու է՛-աղէցնէր, թէ ամէն մարդ աւելի լաւ կը պեսնէ իր պանը մէջ մէկ աչքով, քան երկուսով ուրիշին պան բաները: »

Անոնց որ միշտ բերաննին ունին. Ո՛հ որչափ երջանիկ է՛ ըլլայի, թէ որ այդ բանդ հարեայի յետո՛ք յգէլ. — Երջանիկ ըլլալու ուրիշ բան ինծի չպահիր, Եւ ի՛նչ ոչ սա բանս. — Թէ որ այդ պաշտօնը յետո՛ք յգէլ, ալ ուրիշ բանի չէ՛մ փախալի. Սերովլէն մատովը լեռ մը ցուցնելով, կ'ըսէ. « Ես ալ ասանկ կը հարծէի որ այդ լեռնէն աւելի բարձր բան մը չկայ, և թէ անոր վրայէն մատով երկնին կընամ դալէլ: Ճանկարելով ինչուան ծայրը ելայ. Բայց ի՛նչ. ան ասէն պեսայ որ չորս դին աւելի բարձրագոյն լեռներ հան եղեր, և թէ երկնիք նոյնչափ հեռու է, որչափ դաշտին մէջ կենալով կը տեսնուէր: Ընդ այսպէս էն մեր հաճոյքներն ալ. որչափ աւելի բարձրանաս, այնչափ աւելի քաւ վիճակէր եւել բարձրագոյններէն կը տեսնես, և որոնք նոյնպէս հեռու էն երջանկութենէ: »

Այս խնդրոյս նկատմամբ անգամ մը

մարդուս կեանքը հիւանդանոցի մը սրա-
հին նմանացուց, ուր հիւանդ մը իր ցա-
ւերէն տագնապեալ առանցքուն ու հան-
գիստ ունենալու, և քովը ուրիշ անկո-
ղիններ տեսնելով որոնք շիտակ ու նոր
շինուած են, միտքը կը դնէ որ եթէ
անոնց մէկուն մէջ փոխադրուելու ըլլայ
իրեն հանգիստը պիտի գտնէ։ Թէ որ
յաջողելու ըլլայ որ անոնց մէկուն մէջ
փոխադրուի, ան ալ պինդ կու գայ, և
կը սկսի անհանգիստ ըլլալ։ Վասն զի
թշուառութիւնը իրեն հետ կը կրէ։

Ուրեքն ո՞ր գոհ էրնա՞նք ըլլալ հարցո-
ցինք իրեն։

Իսկ ինքը առանց պատասխան տա-
լու, մատը երկինք վերուց։

Կրնամ ինչուան վաղը քեզի բան պատ-
մել, բայց Սերովբէին ըսածը միտքս
կու գայ։ Անի աղէի խաղ էարձ էր րաւէ։
Կը շարունակուի։

Գայլ։

Ինչ կենդանի կայ որ այնչափ ատե-
լի ըլլայ ու մարդկանցմէ հալածուի ինչ-
պէս է գայլը։ Չորքոտանեաց մէջ գայ-
լը առաջին կարգի մասէրներէն է, կ'ը-
սէ Պիւֆոն, և թէպէտ 'ի բնէ իր
այս ախորժը լեցընելու միջոցներն ունի,
ինչպէս են զէնք, խարդախութիւն,
արագաշարժութիւն, ուժ, և ինչ որ
իր որսը գտնելու, վրան յարձընելու,
յաղթելու, բռնելու և գիշատելու հար-
կաւոր է՝ այնու հանդերձ գրեթէ միշտ
սովէ կը մեռնի։ Վասն զի մարդս անդա-
դար հետը կուռելով զինքը անտառները
կը հալածէ։ Հոն գայլը չկարենալով իր
ուժովն և երազութեամբ իրմէ աւելի
զօրաւոր կենդանեաց յաղթել՝ կը ստի-
պուի միայն բաղդովին բան մը ձեռք
ձգել, և կամ երկայնմտութեամբ անոնց
ձամբուն վրայ դարանիլ, որ և այս իսկ
շատ անգամ չյաջողիր։ Ի բնէ բիրտ ու
ծոյլ է, բայց հնարագէտ է երբ հարկը
կը ստիպէ, և կարօտութեան ժամա-
նակ յանդուգն է և քաջասիրտ։ Ինչ-
ութեանէ բռնադատուած վտանգը

կ'արհամարհէ և մեր խնամած կենդա-
նիներուն վրայ կը յարձընի, մանաւանդ
անոնց՝ որոնց դիւրաւ կրնայ յաղթել։
Գործինակ դառնուկներու, չնիկներու
և պզտիկ այծերու։ Բայց այսպիսի աս-
պատակութիւններէ ու աւարառութի-
ւներէ ետ չգառնար՝ ինչուան որ կամ
չվիրաւորուի և կամ յաղթուելով մարդ-
կանցմէ ու շներէն չհալածուի։ ցորեկ-
ները փակուած կը կենայ, ու գիշերնե-
րը կ'ելլէ՝ ամբողջ գեղը կը պտըտի։ Երե-
ները կը կրծէ, դաշտի մէջ թողուած
կենդանիները կը յափշտակէ, փարախ-
ներու՝ հօտերու վրայ կը յարձընի, և
դռներուն տակէն հողը փորելով ու պե-
ղելով՝ կատաղութեամբ ներս կը մտնէ,
և առանց մասնաւոր որս մը ընտրելու՝
ինչ որ դիմացը ելլէ առ հասարակ կը
մեռցընէ։ Իսկ երբ ասպատակութեամբ
չկրնար բան մը ձեռք ձգել՝ նորէն իր
անտառը կը քաշուի ու կը սկսի խուզար-
կութեան ելլել։ Կենդանեաց հետոցը
ետեւէն կ'երթայ ու կը հալածէ՝ յուսա-
լով որ դիմացէն ուրիշ գայլ մը զանոնք
բռնէ և աւարը մէջներին բաժնեն։
Սերջապէս, երբ յետին աստիճան կա-
րօտութեան մէջ ինկած ըլլայ՝ ամէն
բան աչք կ'առնու։ Կանանց և տղայոց,
և ինչուան երբեմն մարդկանց վրայ ալ
կը յարձընի, և այսպէս մոլեալ և այսա-
հարած ժամանակ գրեթէ շատ անգամ
կը մեռնի։

Որչափ որ իրենց բնական կազմու-
թեամբը մեծաւ մասամբ շունն և գայ-
լը իրարու նման են՝ այնչափ ալ ընդհա-
կառակն թշնամի են և կ'ատեն մէկ-
զմէկ։ Կամ բոլորովին իրարմէ կը փախ-
չին, և կամ մահուչափ կը կուռին։ Թէ
որ գայլը յաղթէ՝ կը յօշոտէ իր որսն ու
կը գիշատէ։ Ընդհակառակն շունը պարզ
յաղթութեամբը գոհ ըլլալով՝ թշնա-
մւոյն դիակը կը թողու որ գան ագռաւ-
ներն և ուրիշ գայլերն ուտեն, վասն զի
գայլ զգայլ կ'ուտէ։

Երտաքին տեսքով և բնաւորութե-
պայլը շունէն ասով կը տարբերի որ գայ-
լին աչքերուն խուռչները խոտորնակի
և առ 'ի շեղ են, ակնակապիճը վար